

Φίλιππος 'Ηλιού, Κοινωνικοί άγώνες και Διαφωτισμός:
'Η περίπτωση τής Σμύρνης (1819). Μετάφραση: 'Ιωάννα Πετροπούλου
«Θεωρία και μελέτες 'Ιστορίας» 3, Ε.Μ.Ν.Ε. Μνήμων 1981, σ. 45.

Τα βιβλία, στών όποιων τή σειρά πη-
ρε θέση και ή ελληνική μορφή τής μελέ-
της πού παρουσιάζεται εδώ, σκοπεύουν,
δπως φαίνεται και από τόν τίτλο πού τά
στεγάζει, σέ δύο στόχους: νά παρουσιά-
σουν στό ελληνικό κοινό, από τή μιá
μεριά θεωρητικές μελέτες για τήν 'Ι-
στορία και από τήν άλλη πρότυπες με-
λέτες, πού ξεκινούν από τò συγκεκρι-
μένο φαινόμενο και ανάγονται σέ γε-
νικότερες θεωρήσεις. Νομίζω ότι ή με-
λέτη τού Φ. 'Ηλιού άποτελεί εύτυ-
χισμένη επιλογή και πρότυπο για

τόν δεύτερο τύπο μελετών τής σειράς.

Δέν είναι ή μοναδική φορά πού ο συγ-
γραφέας μάς ξαφνιάζει με τά σημαντικά
άποτελέσματα μελέτης του πού στηρί-
ζεται κυρίως σέ μιá νέα άνάγνωση χρη-
σιμοποιημένης από τήν ιστοριογραφία
πηγής, ή όποία τώρα αναγκάζεται νά
άποκαλύψει τόν κώδικά της, ύστερα
άπό τά έρωτήματα - ύποθέσεις έρευνας
του ιστορικού.

"Όταν ανακοινώθηκε ή μελέτη αύτή
τό 1971, έκλειναν άκριβώς 100 χρόνια
άπό τήν πρώτη δημοσίευση του χρo-

νικοῦ «Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἐν Σμύρῃ Φιλολογικῶν Σχολείων συμβάντων» τοῦ Στέφανου Οἰκονόμου. Ἡ σαφήνεια, ἡ ἐνάργεια καὶ ἡ ἀμεσότητα ποῦ χαρακτηρίζουν τὸ χρονικὸ τοῦ αὐτόπτη συγγραφέα ἦταν στοιχεῖα ποῦ τὸ προβίβαζαν σὲ ἀδθεντικὴ μαρτυρία. Δύο ἀκόμη στοιχεῖα προικοδοτοῦσαν τὴν καλὴν του τύχην: ἐκδόθηκε σὰν παράρτημα στὰ «Σωζόμενα Φιλολογικά» τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ἐνῶ ὁ συγγραφέας καὶ ὁ οἰκογενειακὸς του περιγυρὸς καὶ μετὰ τὴν προοῖουσα συντηρητικότητά μετὰ τὸ 1819 εἶχαν ἐξασφαλίσει πρῶτες θέσεις στὸ πάνθεο τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας. Ἔτσι τὸ χρονικὸ τοῦ Οἰκονόμου γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Σμύρνης τοῦ 1819, καθὼς δὲν βασανίστηκε ἀπὸ ἀμφισβήτησεις τῆς ἀξιοπιστίας του, μετὰ τὴν σαφήνειά του πρόβαλε ἀποτελεσματικὰ τὴν λογικὴν του καὶ σὰν ἔτοιμο ἐρμηνευτικὸ σχῆμα γιὰ τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα στοιχειοθετοῦν τὰ γεγονότα ποῦ περιγράφει.

Ὁ Ἡλιὸν ἀρχίζει τὴ μελέτη του μετὰ τὴν ἀμφισβήτηση αὐτῆς τῆς μηχανικῆς παραδοχῆς. Ἀνιχνεύοντας τὰ γεγονότα ποῦ περιγράφονται στὸ χρονικὸ, καὶ φωτίζοντάς τα μετὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ δίνουσι, κριτικὰ κατανοημένες, οἱ ἄλλες πηγές, ἀνάγεται στὸν προσδιορισμὸ τῶν συμβεβηκότων καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν τους, μετὰ ἐπισήμανση τῶν λεπτῶν δια-

φοροποιήσεων ἀνάμεσα στὶς κοινωνικὰς τάξεις καὶ ομάδες, καὶ διαχρονικὴ παρακολούθηση τῆς δράσεως τους κατὰ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς συγκυρίας.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐκχερσώνεται ὁ ἐξεταζόμενος κοινωνικὸς χωροχρόνος ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τῶν σχηματοποιημένων προσεγγίσεων καὶ παρακαμπτεταὶ ὁ σκοπέλος νὰ ἰδωθοῦν τὰ γεγονότα τῆς Σμύρνης τοῦ 1819, ποῦ κατέληξαν στὸ κλείσιμο τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, σὰν ἀποτέλεσμα καὶ ἐκφραση μόνου ἰδεολογικῶν ἀνταγωνισμῶν τῶν κοινωνικῶν ομάδων (ἐδῶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τῶν ἀντιπάλων τους) καὶ ὄχι σὰν συνιστώσες μιᾶς κοινωνικῆς κρίσεως. Ἡ μελέτη φυσικὰ προχωρεῖ στὸν φωτισμὸ τῆς κρίσεως μετὰ τὴν ἐπισήμανση καὶ ἰεράρχηση τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς. Τὰ γεγονότα τῆς Σμύρνης τοῦ 1819 φωτίζονται καὶ ἀναδεικνύονται ἕνας ἀναβαθμὸς τῆς κρίσεως ποῦ ἔφερε («στὴν ἐπιφάνεια τὶς διαφοροποιήσεις ποῦ συντελοῦνται, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ στὰ πιδὸ ἀναπτυγμένα ἀστικά κέντρα καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συλλάβουμε μιὰ βασικὴ ὄψη τῶν νέων ἀντιθέσεων ποῦ ἐκδηλώνονται στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία).

Τριαντάφυλλος Ε. Σικλαβενίτης